

BØRNERIG ADOPTION 1731 OG DENS VIRKNINGER I DANSKE SLÆGTERS HISTORIE

Af *Franz v. Jessen.*

Under Titlen »Böhne, vormals Nissen« har den udmærkede Personalhistoriker Fru Hildegard v. Marchtaler paa Grundlag af sine omfattende Samlinger, navnlig vedrørende Hertugdømmernes Embedsslægter, i »Zeitschrift für niedersächsische Familienkunde«, 18. Aargang, Nr. 6 (Hamburg, Juni 1936), offentliggjort en Artikel, som har betydelig Interesse for flere danske Slægter.

Artiklen beretter nemlig om en Række Undersøgelser i det prøjsiske Statsarkiv i Kiel, der har ført til Fremdragning af det Aktstykke, ved hvilket Borgmester i Byen Slesvig Otto Hinrich Böhne 26. Septbr. 1731 sluttede Ægtepagt med Enken efter Købmand i Slesvig Johan Nissen, Augusta Elisabeth, f. Paulsen, og samtidig adopterede hendes tretten levende Børn af første Ægteskab, som herefter antog Adoptivfaderens Navn og nævnes med dette i Kirkebøgerne.

Da denne Artikel bringer Klarhed i et Forhold, som har givet Anledning til megen Forvirring, skal jeg her gøre Rede for dens Resultater, suppleret med Oplysninger fra mine egne Samlinger og de Undersøgelser, Fru v. Marchtaler's værdifulde Arbejde har fremkaldt i vore danske Arkiver.

Otto Hinrich Böhne var Købmand i Slesvig (formentlig Knipplings- og Galanteri-Kræmmer); han blev Raadsherre 1712, udnævntes ved Bestalling, dateret Frederiksberg 3. Februar 1725,¹ til anden Borgmester² og installeredes 9. Marts s. A. i sit Embede af Byens Præsident, Amtmand paa Gottorp, Landraad i Hertugd. Slesvig, Gehejmeraad Wilhelm Moritz v. Busseck, »ge-
nandt Münch«.

I Aarene før sin Udnævnelse til Borgmester havde Böhne dre-

¹ Rigsarkivet; Tyske Kancelli, Incl. Afd., Patenter 1724—1725.

² Forgængeren var Andreas Otto Krappe.

vet sin Forretning i Kompagniskab med Johan (Johannes) Nissen, som nævnes med Titlen Hoffaktor; herved forstaaes, saavidt jeg har kunnet faa oplyst, en Agent, der gjorde Vare- og Penge-Forretninger for Kronen. Nissen havde, formentlig 1708, ægtet Augusta Elisabeth Paulsen, Datter af Præsten i Ketting paa Als. Der var i dette Ægteskab 14 Børn, hvoraf dog kun 13 levede i 1731. Hoffaktor Johan Nissen døde 1729.

To Aar senere, under 26. Septbr. 1731, adopterede altsaa O. H. Böhne ved en Akt, tiltraadt af begge hans Brødre og hans tre Halvsøstre, samtlige levende Børn i Ægteskabet Nissen-Paulsen og oprettede samtidig Ægtepagt med Enken Augusta Elisabeth Nissen.³ I det nye Ægteskab, som sluttedes 30. Novbr. s. A. i Slesvigs St. Michaëlis, fødtes ingen Børn. Böhne, hvis Fødselsaar ikke er oplyst, døde 1737 og blev begravet 25. Septbr. s. A. paa Kirkegaarden til den Del af Slesvig By, der hedder Frederiksberg; hans Enke døde 10 Aar senere og blev begravet 15. Marts 1747 i Slesvigs St. Michaëlis.

Det fremgaar ikke af Adoptions-Akten, hvilke Motiver Borgmester Böhne har haft til at foretage det usædvanlige Skridt, som legaliseredes i September 1731. Meget synes at tyde paa, at de 13 Børn, hvoraf iøvrigt de tre ældste ved Adoptionen allerede var myndige, er gaaet ind til et velstillet Hjem, som nød Anseelse i den lille Embedsby ved Slien.⁴ Om disse Børn berettes nu følgende:

1. J o h a n, døbt i Slesvig St. Michaëlis 3. Decbr. 1709. Da Adoptionen fandt Sted, studerede han Retsvidenskab i Jena; han blev senere Landsretsnotar og Justitsraad og ejede fra 1750 til 1771 Godset Möhlhorst. Han ægtede Maria Christina Bohl fra Cosel, døde barnløs 1776, begr. 2. Juni s. A. i Domkirken i Slesvig, hvor Enken (d. 1797) i 1783 havde erhvervet et Gravsted og ladet det smykke med et Epitafium, hvoraf endnu det Böhne'ske Vaaben eller Bmærke er bevaret.

2. Maria Charlotte Amalie, f. i Slesvig 14. Maj 1711, d. 26. Maj 1762. Hun ægtede 25. April 1738 kgl. dansk Major i Ingeniørkorpset, Bygmester i Slesvig, Otto Johann Müller, f. 12. Decbr. 1692, d. 26. Maj 1762. — Om den i dette Ægteskab 7. Juli 1739 fødte Datter Anna Elisabeth vil der blive talt nedenfor.

3. E l s a b e C a t h a r i n a, gift Decbr. 1732 med Chri-

³ Fru v. Marchtaler oplyser, at Aktstykket i Statsarkivet i Kiel er registreret under Littra A. XVIII, Nr. 5602.

⁴ Smlgn. »Biographiske Meddelelser om Geheime-Stats og Justitsminister Poul Christian Stemann. Efter Foredrag af Geheimekonferensraad M. Rosenørn, meddelt ved Arkivsekretær G. L. Grove« : Personalhist. Tidsskrift 3, VI, (1897). 1—52.

stian Frederik Müller, som ved Adoptionen var hendes Kurator.

4. Anna Margretha, gift 18. Juli 1741 (Slesvig St. Michaëlis) med Overlandsretsadvokat i Slesvig Anton Hinrich Krapp.

5. Otto Hinrich,⁵ dbt. Slesv. St. Mich. 26. Maj 1715. Han blev Amtsforvalter i Tønder. Om hans Ægteskab giver Fru v. Marchtaler ingen Oplysning, men noterer, at han efterlod sig 2 Sønner og 1 Datter. Han døde 1771, begr. 1. Aug. s. A. i Domkirken i Slesvig.

6. Ulrica Antonetta. Om hende vil der blive talt nærmere nedenfor.

7. Carol Fridrich, dbt. Slesv. St. Mich. 13. Okt. 1717, d. efter 1731. »Videre Skæbne ukendt«.

8. Augusta Elisabeth. Hun ægtede 28. Novbr. 1749 paa Möhlhorst Etatsraad Thomsen.⁶

9. Friederica Amalia. Gift 1746 med Ærkediakon i Slesvig Joachim Hinrich Hamelow. Hun maa være død før 1754, da han indgik nyt Ægteskab.

[10. Friedrich Wilhelm (Tvilling med Nr. 11), dbt. Slesvig St. Mich. 27. Jan. 1722, d. ca. 9 Aar gl., før Adoptionen.]

11. Sophia Magdalena, dbt. Slesv. St. Mich. 27. Jan. 1722. Gift m. Regimentskvartermester Iderich Oesau. Død 1797, begr. Slesv. St. Mich. 3. Okt. s. A.

12. Anna Elisabeth, dbt. Slesv. St. Mich. 15. Marts 1724. Hun levede ved Adoptionen i 1731; Dødsaar ukendt.

13. Anna Christina. Gift (formentlig i Decbr.) 1752 m. Etatsraad, Amtsforvalter i Løgumkloster Denis Lucas. Død 1806, 96 Aar gl., i Løgumkloster.

14. Georg Christian, f. i Slesvig 1730, efter Faderens Død, d. 1745, begr. Slesv. St. Mich. 2. Febr. s. A.

Den under Nr. 6 nævnte Datter, Ulrica Antonetta, ægtede 4. August 1744 i Slesv. St. Mich. Johan Fredrik Wilhelm von Jessen,⁷ senere Etatsraad og Kommitteret i den Gren af Statens Finansstyrelse, som fra 1751 bar Navnet: General-Told-

⁵ Sandsynligvis opkaldt efter Faderens Principal, henholdsvis Kompagnon O. H. Böhne.

⁶ Det er ikke lykkedes mig ved Gennemgang i Rigsarkivet af T. K. I. A. Patenter for Aarene o. 1749 at finde Oplysninger om denne Personlighed.

⁷ F. i Altona 14. Sept. 1709, d. paa sin Fødselsdag 1768 i Kbhvn. Smlgn. Danmarks Adels Aarvog 1937 (Stamtavle over Slægten von Jessen). Franz v. Jessen: »Ein Zweig der Familie von Jessen in Ditmarschen« i »Jahrbuch des Vereins für Ditmarscher Landeskunde« 1932. Aage Friis: Bernstorffske Papirer, Bind I, S. 523, 530, 566, 579 og 580.

kamret og Kommerce-Kollegiet. I dette Ægteskab blev hun Moder til følgende Børn:

1. **Johan Christian von Jessen**, f. 9. Decbr. 1745 i Kbhvn. (Petri), d. 19. Marts 1801 i Haderslev. Herredsfoged i Haderslev, Kancelliraad, udn. til Landfoged i Husum faa Uger inden sin Død. I sit andet Ægteskab med **Helena Landrup** (Landerup), dbt. 17. Novbr. 1751, d. 2. Febr. 1789, havde han Sønnen **Mathias Reinhold v. Jessen** (19. Novbr. 1780—1. Aug. 1853), fra hvem den nulevende Gren af Familien von Jessen nedstammer.

2. **Augusta Amalie**, f. 4. Septb. 1747, d. 11. Septb. 1821, gift 5. Okt. 1764 (Petri) m. Professor, kgl. Historiograf, Overbibliotekar ved Store kgl. Bibl. **Johan Heinrich Schlegel** (1726—1780).

3. **Friederica Wilhelmina**, f. 9. Marts 1749 i Kbhvn. (Petri), d. 12. Febr. 1817 smst., gift 21. Febr. 1772 i Kbhvn. (Petri) m. (senere) Generalpostdirektør **Johan Carl Frederik Hellfried** (1739—1810).

4. **Charlotte Reinholdine**, f. 15. Septb. 1750 i Kbhvn. (Petri), d. 28. April 1784 smst., gift 21. Febr. 1772 (samme Dag som den ovenn. ældre Søster) m. (senere) Biskop over Thronhjems Stift **Johan Christian Schønheyder** (1742—1803).

Saaledes blev **Ulrica Antonetta von Jessen**, f. Nissen, adopteret Böhne, Stammoder til flere vidtforenede Slægter, som endnu blomstrer. Men om hendes Identitet har der indtil Fru v. Marchtaler's Offentliggørelse vitterlig hersket almindelig Usikkerhed. I Familien v. Jessen opbevares et meget smukt Portræt af hende som ældre (Rødkridt-Tegning, tydelig paavirket af det XVIII. Aarhundredes franske Kunst); det bærer paa Bagsiden Paategningen: **Ulrikka Antoinette v. Bohnen zu Grawenstein**. I de med stor Omhu af Sognepræst Aage Dahl i Egen (Als) foretagne Undersøgelser vedr. sønderjydske Præsteslægter har han, efter hvad han gohedsfuldt har meddelt mig, i Haderslev Kirkebog fundet en Optegnelse, der nævner hende som »U. A. Böhme, Datter af Sekretær Böhme og Søster til Præsten i Oksenvad og Jels M. P. Böhme« — helt fantastiske Oplysninger.⁸ Da Artiklen om J. C. Hellfried skulde skrives til Bind X af den nye Udgave af »Dansk biografisk Leksikon«, viste det sig, at hun ved Hellfried's Bryllup med Datteren **Friederica Wilhelmine** i Petri Kirkebog stod opført

⁸ Efter en af Landsarkivet i Aabenraa paa min Anmodning foretagen Undersøgelse var Sognepræsten i Oksenvad og Jels **Matthias Christian Böhme** født i Sønderborg 12. Septbr. 1727 som Søn af Sekretær hos Amtmanden smst., **Chr. Ehrenfried B.**; han havde 6 Søskende, født i Tidsrummet 1718—1729; ingen af dem hed **Ulrica Antonette**.

som »Agnete«, uden Efternavn. I Artiklen J. H. Schlegel i Bricka's D. biogr. Lex. nævnes hun som: »Ulrica Antoinette, f. Bøhn«, medens i Artiklen Chr. Ludv. v. Stemann (1730—1813) den ovenfor under Nr. 2 nævnte Søsterdatter Anna Elisabeth, Stemann's første Hustru, opføres som Datter af Major Ole Johan Müller og »Marie Charlotte Amalie, f. Nissen«. Det hedder da ogsaa i M. Rosenørn's ovenf. anførte Foredrag, at da Stemann i 1759 led-sagede Kongen paa en Rejse i Hertugdømmerne, blev han forlovet med den 20-aarige Augusta Elisabeth Müller, Datter af Major, Bygmester i Hertugd. Slesvig Otto Johan M. »og Marie Charlotte Nissen«. »Hun hørte til en stor slesvigsk Familie, og en Søster var gift med den i 1754 nobilerede Justitsraad Joh. Fred. Vilh. v. Jessen, hvis meget smukke Datter Augusta Amalie i 1764 ægtede Professor Joh. Heinr. Schlegel«.

Denne Forvirring er nu med Fru v. Marchtaler's Redegørelse bleven hævet.

Oplysningerne om Ulrica Antonette von Jessen kan iøvrigt suppleres med følgende:

Gehejmekonferensraad M. Rosenørn udtaler (anførte Sted) den Formodning, at det skyldes Forbindelsen mellem Familjerne von Jessen og Müller, at Chr. Ludv. Stemann, der 11. Juni 1762 ægtede Augusta Elisabeth M., Etatsraadinde v. Jessen's Søsterdatter, blev Meddirektør ved Fabrikstilsynet under General-Toldkamret og Kommerce-Kollegiet, hvori han allerede 11. Febr. 1763 udnævntes til »virkelig Committeret«. Kort efter at Sønnen Poul Christian var bleven født (14. April 1764), maatte Moderen rejse til sin Moder i Slesvig, og »Drengen blev da overgivet Mosteren, Etatsraadinde v. Jessen, der til Amme antog en tysk Soldaterkone Charlotte, som senere blev Marketenderske i Castellet«. Noget senere paa Aaret optog Chr. Ludv. Stemann i sit Hus Svigermoderen, og hun forblev hos ham til sin Død 21. Novbr. 1771.

Imidlertid var Etatsraad Joh. Fred. Wilh. v. Jessen død 14. Septbr. 1768, og Chr. Ludv. Stemann »blev hans Efterfølger paa samtlige Poster, han havde beklædt«. Da nu Stemann 7. Jan. 1776 mistede sin Hustru, der kun blev godt 36 Aar, og da Ulrica Antonetta v. Jessen's egne tre Døtre alle var gifte og hjemfarne, fulgte hun sin Søn Johan Christian, da han s. A. fra sin Stilling i Tyske Kancelli blev forflyttet til Haderslev, først som Ting-skriver, senere som Herredsfoged. Under hendes Ophold i Haderslev førte Chr. Ludv. v. Stemann's Løbebane dem atter sammen, idet Stemann 19. April 1784 — fem Dage efter det dramatiske Statsraadmøde, hvori Kronprins Frederik havde forkyndt ham hans Afskedigelse som Statsminister — var bleven udnævnt til Amtmand i Haderslev.

Fire Aar senere, 4. April 1788, døde Ulrica Antonette von Jessen i denne By. Efter hvad Landsarkivet i Aabenraa godhedsfuldt har meddelt mig, blev ved denne Lejlighed i Kirkebogen indført, at hun var »Datter af afd. N. Nissen i Slesvig og afd. N. født Paulsen i N.«, og hendes Alder opgives til 71 Aar, 7 Maaneder og 7 Dage; herefter skulde hun altsaa være født i Slesvig i August 1716.

Indførslen i Haderslev Kirkebog viser, at til det sidste har der, selv blandt hendes nærmeste, hersket Uklarhed om hendes Herkomst. Her er tillige udslettet hvert Spor af den Velgærning, Borgmester Otto Hinrich Böhne i Slesvig øvede, da han ved sit Ægteskab med Johan Nissen's Enke adopterede alle hendes tretten Børn og skænkede dem sit Navn.